

Rait Maruste
Riigikogu põhiseaduskomisjon

Teie: 26.01.2012 nr 6/98

Meie: 27.02.2012 nr 6 (2)

Hea Rait Maruste ja põhiseaduskomisjon

Täname teid kirja ja küsimuste eest, mis käivad erakonnaseaduse plaanitavate muudatuste kohta. Nagu soovisite, koondasime erinevate meile arvamust avaldada soovinud vabaihenduste ja aktivistide mõtteid ning püüame need järgnevalt üldistatult esitada. Lõime selleks Hea Kodaniku infoportaalil foorumi <http://www.ngo.ee/DASA-vastus>, mida nelja nädala jooksul külastati ligi 1800 korral ning kuhu postitati üle 60 arvamuse. Mõned arvamused saadeti meile ka e-posti teel. Toodud aadressil on teil ka endal võimalik kõigi arvamustega tutvuda ning soovi korral ise samuti arutelus osaleda.

Teie kirja sõnastus näib viitavat eeldusele, et erakondade juurde plaanitavaid sihtasutusi on eelnõus ja kirjas nimetatud eesmärkide jaoks kindlasti vaja, ning esitatud küsimused keskenduvad meie eelistuste uurimisele selle eelduse piires. Meile arvamust avaldanute hulgas on samas valdav hoiak, et selliseid sihtasutusi ning nende rahastamist praegu kavandatud moel ei soovita üldse. Nagu oma eelmises, 16. detsembril saadetud kirjas, leiame nüüdki, et olemasolevad seadused ning erakondadele riigieelarvest eraldatav toetus võimaldavad plaanitud tegevusi, kui erakonnad seda oluliseks peavad, ellu viia ka praegu.

Vabaihenduste rahastamisel, eriti avaliku sektori vahenditest, on üldiselt tavaks, et enne suuremate toetuste (saati siis püsitoetuste, mis on Eestis üldse väga harv praktika) eraldamist peab organisatsioon vähemalt aasta-paari jooksul tõestama pädevust, suutlikkust ja pühendumist oma valdkonnas, hankides seni vahendeid näiteks liikmemaksudest, annetustest või erafondide toetustest, omateenitud tuludest ja/või panustades vabatahtliku tööga. Selline "prooviperiood" on tihti oluline ka tegijale endale, saamaks kindlust, kas teda käivitavaks jõuks on tõesti tahe mingi positiivne muutus esile kutsuda või pigem soov leida endale mugavat tegevust, tingimusel et keegi selle suuremate probleemideta kinni maksab.

Plaanitavate seadusemuudatuste puhul ei tundu ühiskonnas olevat usaldust, et peamiseks takistuseks erakondadele oma maailmavaate analüüsimisel ja levitamisel ning idanaabrite nõustamisel on sobiva juriidilise isiku ja 900 000 euro puudumine. Seda hoiakut võib näha nii meie foorumist kui ka teistes kanalites kajastatud arvamustest, mida oleme koondanud <http://www.ngo.ee/DASA> – välja arvatud erakondade esindajad, on raske leida kedagi, kes teie plaani toetaks. See ei haaku ka olemasolevate, enne kinnitamist laias ringis läbi arutatud riiklike arengukavadega, millest selle teema puhul on asjakohasemad kodanikuühiskonna arengukava 2011-14 (käsitleb muuhulgas kodanikuharidust) ning arengukoostöö ja humanitaarabi arengukava 2011-15. Samuti ei saa öelda, et tegu oleks valimistel mandaadi saanud ideega, sest ühegi erakonna valimisprogrammis sellist ei olnud.

Seega kordame oma ettepanekut, et erakonnad võiksid eelnõus sihtasutustele plaanitud ülesandeid täita ise, kasutades selleks neile riigieelarvest eraldatavat toetust, samuti oma liikmemakse ja seadusega lubatud annetusi. Kui tundub vajalik, võib riigieelarvelise toetuse juures näha seadusega ette mahud, kas osakaalu või konkreetse summana, mida erakonnad tohivad kasutada üksnes ettemääratud otstarbel (nt kodanikuhariduseks, valimisreklaamideks vms).

Vastame järgnevalt teie kirjas esitatud küsimustele:

1. Plaanitavate sihtasutuste idee

Arvame, et ükski teie kirjas nimetatud neljast tegevusest ei ole tähtsusetu, kuid ühegi puhul ei tundu põhjendatud uue organisatsioonivormi loomine.

Mis puutub esimesena nimetatud tegevusse ("idapartnerluse ja arenguabi poliitika süsteemsemaks muutmise"), siis selles valdkonnas tegutsevatele vabaihendustele jääb arusaamatuks, kuidas muudaks nelja uue sihtasutuse moodustamine idapartnerlust ja arenguabi poliitikat süsteemsemaks. Kui rääkida süsteemist, siis on Eestis selles valdkonnas tegutsejaid ja teisi asjatundjaid kaasates koostatud ning valitsuses heaks kiidetud arengukoostöö ja humanitaarabi arengukava, mis seab eesmärgid lähiaastateks ja mille rakendusplaan toob välja tegevused eesmärkideni jõudmiseks. Idapartnerlus-tegevusi on seni valdavalt rahastatud projektikonkurssidega, mis on end ka õigustanud. Ka juhime tähelepanu, et arengukoostöös lähtutakse sihtriigi soovi põhimõttest (selle ja teised olulised abi tõhususe põhimõtted kinnitas OECD 2005. aastal Pariisi deklaratsiooniga, mida Eesti on lubanud järgida), kuid eelnõu autorid pole esitanud tõendeid, et idapartnerite juures just sellist abi Eestilt oodatakse.

Kolm järgmisena nimetatud tegevust on meie hinnangul erakonna töö normaalsed osad, milleks nad ka riigieelarvest toetust saavad. Lisaks erakondadele tegelevad poliitiliste arutelude taseme ja kodanike teadlikkuse tõusuks võimaluste loomisega veel paljud organisatsioonid – vabaihendused (nt e-Riigi Akadeemia loodud Valijakompass, Eesti Noorteühenduste Liidu korraldatud varivalimised, Eesti Väitlusseltsi koolitused ja võrguväitlused, erinevate noorteorganisatsioonide läbi viidavad parlamendisimulatsioonid jne), uuringukeskused, koolid ja ülikoolid, meedia jt.

Soovides sellistele tegevustele hoogu juurde anda ja nende tulemuslikkust suurendada, peaks teemale lähenema terviklikult, selmet soodustada vaid üht küllalt kitsast tegijate gruppi, kelle pädevusest ja suutlikkusest seni pealegi veel kinnitust pole.

2. Rahastamine

Teie esimene küsimus oli: "Kas Te toetate erakonna eriomaste seadusejärgsete ülesannete (liikmete ja toetajaskonna poliitiliste huvide väljendamine, riigivõimu ja kohaliku omavalitsuse teostamine) ning plaanitud demokraatia arendamise sihtasutuste eriomaste ülesannete (kodaniku poliithariduse projektid välisriikides, erinevate mõttesuundade ja ideoloogiate uuringud ja analüüsid, ajaloo talletamine) rahastamise selget lahutamist, et edaspidi saaks parlament eraldi otsustada kummagi tegevuse rahastamise ulatuse ja kontrolli üle?"

Meie foorumis osalenute hulgas ei tekkinud kahjuks kindlust, et saame küsimusest aru. Sestap kordame lihtsalt üle oma ettepaneku: pidasime silmas, et n-õ DASA-dele plaanitud tegevusi saavad erakonnad ellu viia ka ise, kasutades selleks neile juba praegu riigieelarvest eraldatavat toetust ja teisi lubatud tulusid. Kui erakonnad pelgavad, et kulutavad kogu oma raha muidu ainult valimiskampaaniateks ja tegevbüroode ülalpidamiseks, siis võivad nad enesedistsipliini huvides endale piirangud seada, näiteks määratledes, millist osa rahast tohib kasutada üksnes kodanikuhariduseks (tuletame meelde, et ettepanekuid valimiskampaaniate kulukuse piiramiseks oleme teinud ka varem). Kas see on vajalik või suudetakse soovitud moel käituda ka ilma täiendavate piiranguteta, peavad erakonnad ise otsustama.

Teiseks küsisite, "kas erakondade asutatud sihtasutused peaksid saama tulevikus samuti neist projektidest ja programmist (sealhulgas KÜSK-ist, välisministeeriumi arenguabi eelarvest jm) võrdsetel alustel raha taotleda või peaks neile selles osas kehtima mingid piirangud?"

Küsimus sisaldab taas eeldust selliste sihtasutuste loomisest, mille vajalikkus ei ole meie hinnangul seni veenvalt põhjendatud. Kui aga küsimust laiendada erakondadele ja nende sidusorganisatsioonidele, siis ei saa vastata üheselt kõigi projektide ja programmide kohta. Vabaihendustele taotlemiseks avatud programmidel on üldjuhul selgelt määratletud, mida nende abil soovitakse saavutada. Ilmselt leidub selliseid tegevusi, mille elluviijad võiksid olla ka erakonnad ja nende asutatud organisatsioonid ning siis on nende osalemine taotlejana teistega võrdsetel alustel põhjendatud. Samas peab siin arvestama vähemalt kaht erisust, mis erakondadel on: 1) nende rahastamine toimub viisil, mis teistele vabaihendustele ei ole kättesaadav ja loob seega neile eelistingsimusi; 2) võimalik on huvide konflikt, näiteks juhul, kui ministeeriumiametnikud peavad otsustama taotluse üle, mille on esitanud nende ministri erakond. Kuigi eelnõu seletuskirjas rõhutatakse, et plaanitavad sihtasutused on erakondadest sõltumatud, ei ole see väide veenev: nad moodustatakse erakonnaseaduse alusel,

nende asutajaõigusi teostaks erakond, nende loomise ja riigipoolse rahastamise eelduseks oleks kohad parlamendis. Seetõttu ei saaks neile laieneda õigus osaleda konkurssidel, mis on mõeldud kodanikualgatuslike ja sõltumatute organisatsioonide tugevdamiseks.

Juhime ka tähelepanu, et küsimuse eel toodud numbrid vabaihenduste rahastamisest Eestis vajaksid täpsemat lahtikirjutamist, vältimaks ebatäpseid tõlgendusi. Ilmselt on sisukam võrrelda n-ö DASA-dele plaanitud 0,9 miljonit eurot Kodanikuühiskonna Sihtkapitalile riigieelarvest eraldatavate vahenditega 1,3 miljonit eurot, mis on sarnases suurusjärgus, aga millest ei rahastata mitte nelja, vaid enam kui sadat vabaihendust aastas (seejuures on selgusetu, kas DASA-de puhul ei käi jutt mitte üksnes poole aasta rahast, sest seadusemuudatus on plaanitud jõustuma juulist 2012). Kodanikuühiskonna arengukava 2011-14 rakendusplaanis on kodanikuhariduse meetme rahastamiseks 2012. aastal ette nähtud 22 368 eurot ehk 40 korda väiksem summa kui olete plaaninud DASA-dele.

3. Idapartnerlus

Küsite, "kas erakonnad saavad delegeerida ja MTÜ-d üle võtta auvõla tasumise ja anda edasi need teadmised, kontaktid ja kogemused, mis on saadud teiste riikide sõsarfondide kaudu sihtotstarbelise abi toel?"

Meie aruteludes on poleemikat tekitanud küsimus auvõlast, mille olemasolu on teie küsimuse eelduseks. Foorumis osalenud tödesid, et võlgu olemine oleks kahtlemata taunitav, kuid puudub selgus, kelle ees ja kuidas täpsemalt selline võlg on tekkinud. Kui võla tasumine peaks toimuma teatud riikides eelduste loomisega maailmavaatelse parteisüsteemi tekkimiseks, oleks esmalt vajalik info selle kohta, miks niisugune süsteem seal veel tekkinud pole, ning tõendus, et Eestis on see olemas ja meie erakondadel on seejuures midagi pakkuda.

Kui õigesti aru saame, peate silmas, et võlg tekkis 1990. aastatel, kui teiste riikide toel koolitati Eesti parteisid. Paljud toonased juhtivad poliitikud tegutsevad tänaseks vabaihendustes ja ka teistel elualadel, seega ilmselt ei ole tegu eksklusiivselt erakondades peituvate teadmiste, kontaktide ja kogemustega. Ka on selge, et demokraatia ei tähenda üksnes parteisid, selle kinnistumiseks peab riikides tekkima ka tugev kodanikuühiskond, ja sellealast kogemust on tõenäoliselt rohkem väljaspool meie parteisid. Nii et kuigi oleme skeptilised auvõla olemasolu küsimuses, teame, et idapartnerluse, oma kogemustest teistele rääkimise ja nõu andmisega suudavad kindlasti tegeleda ka teised organisatsioonid lisaks erakondadele.

Teiseks tundsite huvi riikide vastu, kus vabaihenduste algatusel või osalusel on "demokraatia edendamise projekte" ellu viidud. Eesti arengukoostöö vahenditest rahastatud projektide kohta leiab kogu info avalikust andmebaasist <https://rakendused.vm.ee/akta>. Andmebaasi kasutamine ei ole keeruline ning seal on võimalik teha otsinguid nii sihtriikide, projekti elluvijate kui ka mitmete teiste kriteeriumite järgi. Avatud Eesti Fond on Ida-Ida piiriülese koostöö programmist rahastanud projekte 1992. aastast, kogusummas umbes 35 miljonit Eesti krooni. Selle kõrval on idasuunalise koostöö edendamiseks eraldanud raha ka avatud valitsemise ja e-demokraatia ning inimõiguste ja sotsiaalse õigluse programmist, kõigi nende projektide sisuga saab aastate lõikes tutvuda <http://www.oef.org.ee/valjaanded/aastaraamatud.html>. Meie foorumist võite veel leida mitmeid näiteid sarnaste rahvusvaheliste projektide kohta, kus Eesti vabaihendused on kas algatajate või partneritena kaasa löönud.

Nagu ikka, oleme valmis nii selles kirjas toodud mõtteid lähemalt selgitama kui ka edasi osalema aruteludes, kuidas kodanikuharidust ja demokraatiat edendada, olgu siis Eestis või mujal.

Heade soovidega

Urmo Kübar
EMSL-i juhataja